

Sygn. akt I USKP 89/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania A. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w N.
o emeryturę nauczycielską,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. akt III AUa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania ozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w N. decyzją z dnia 30 czerwca 2017 r. przyznał ubezpieczonej A. G. emeryturę kapitałową od dnia 20 czerwca 2017 r., a drugą decyzją z tego samego ustalił dla ubezpieczonej okresową emeryturę kapitałową od dnia 20 czerwca 2017 r., tj. od dnia nabycia prawa do

emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednocześnie zawieszając wypłatę tego świadczenia z uwagi na kontynuację zatrudnienia. Następnie organ rentowy decyzją z dnia 21 sierpnia 2017 r. z urzędu ustalił dla ubezpieczonej wartość kapitału początkowego na dzień 1 stycznia 1999 r., a decyzją z dnia 23 sierpnia 2017 r., odmówił przyznania jej prawa do emerytury nauczycielskiej, ponieważ mimo spełnienia warunku dotyczącego posiadania wymaganego okresu ubezpieczenia i okresu zatrudnienia w charakterze nauczyciela nie rozwiązała ona stosunku pracy, a także przystąpiła do OFE i nie złożyła wniosku o przekazanie zgromadzonych środków na dochody budżetu państwa. Kolejną decyzją z dnia 2 października 2017 r., wydaną po przekazaniu przez ubezpieczoną środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa, organ rentowy odmówił przyznania ubezpieczonej emerytury nauczycielskiej z powodu nierozwiązania stosunku pracy.

Sąd Okręgowy w N. wyrokiem z dnia 8 maja 2018 r. zmienił dwie decyzje organu rentowego z dnia 30 czerwca 2017 r. oraz decyzje z dnia 23 sierpnia 2017 r. i z dnia 2 października 2017 r. i przyznał ubezpieczonej emeryturę nauczycielską na podstawie art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (dalej jako Karta Nauczyciela) od dnia 20 czerwca 2017 r. oraz oddalił odwołanie od decyzji z dnia 21 sierpnia 2017 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczona, urodzona w dniu 20 kwietnia 1956 r., posiada okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze 31 lat, 3 miesięcy i 17 dni, w tym co najmniej 20 lat pracy w charakterze nauczyciela. W okresie od dnia 1 września 2002 r. była zatrudniona tylko w Zespole Szkół w D.. Stosunek pracy z Gimnazjum i Zespołem Szkół w D. rozwiązała zaś z dniem 30 kwietnia 2017 r. na mocy porozumienia stron w związku z zamiarem przejścia na emeryturę. Następnie zawarła z Zespołem Szkół w D. terminową umowę o pracę na okres do dnia 30 czerwca 2017 r. W dniu złożenia wniosku o emeryturę pozostawała w zatrudnieniu w Zespole Szkół w D., na podstawie kolejnej umowy o pracę, po uprzednim rozwiązaniu stosunku pracy. Pracowała tam do dnia 30 czerwca 2017 r.

Powołując się na tak ustalony stan faktyczny sprawy, Sąd pierwszej przypomniął, że w myśl art. 88 ust. 1 Karta Nauczyciela nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym

charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Stosownie do art. 88 ust. 2 powołanej ustawy nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują przy tym prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli: 1) spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalna), z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, oraz 2) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa.

Sąd Okręgowy zauważył równocześnie, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem doktryny i judykatury nie stanowi przeszkody w nabyciu uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 lub ust. 1a Karty Nauczyciela wykonywanie przez nauczyciela pracy nauczycielskiej na podstawie kolejnego stosunku pracy, nawiązanego po rozwiązaniu poprzedniego stosunku pracy. Warunek, aby w chwili składania wniosku o emeryturę zainteresowany nie pozostawał w zatrudnieniu, zwłaszcza nie był zatrudniony jako nauczyciel, nie ma prawnego uzasadnienia, gdyż nie ma takiego wymogu w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się zaś, że warunek rozwiązania stosunku pracy może być badany na dzień złożenia wniosku o emeryturę, wydania decyzji przez organ rentowy, a nawet datę orzekania wskutek przez sąd w postępowaniu odwoławczym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II UK 235/11, LEX nr 1297799). W pełni aprobowując przywołaną linię orzecniczą, Sąd pierwszej instancji stanął przy tym na stanowisku, że wolą ustawodawcy nie było, aby tylko nauczyciele już nieczynni zawodowo, którzy legitymują się wymaganym stażem pracy i wyrazili wolę przejścia na emeryturę, rozwiązując stosunek pracy lub gdy stosunek ten uległ rozwiązaniu z przyczyn leżących po stronie zatrudniającej placówki oświatowej, mogli nabywać prawo do

emerytury nauczycielskiej. W rozpoznawanej sprawie ubezpieczona, legitymująca się wymaganymi okresami stażowymi, nabyła jednak prawo do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 i 1a Karty Nauczyciela, gdyż skutek rozwiązujący stosunku pracy nastąpił z woli stron stosunku pracy z dniem 30 kwietnia 2017 r., co znajdowało odzwierciedlenie zarówno w świadectwie pracy złożonym w organie rentowym, jak i pisemnym zestawieniu zatrudnienia pracodawcy. Fakt, że ubezpieczona zawarła nową umowę o pracę do końca czerwca 2017 r. nie niweczył natomiast uprzedniego rozwiązania stosunku pracy w celu złożenia wniosku o emeryturę nauczycielską. Dlatego Sąd Okręgowy stwierdził, że ubezpieczona rozwiązała stosunek pracy i spełniła wszystkie przesłanki wymagane do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, a związku z tym zmienił zaskarżone decyzje organu rentowego z dnia 30 czerwca 2017 r., z dnia 23 sierpnia 2017 r. i z dnia 2 października 2017 r. i przyznał ubezpieczonej emeryturę nauczycielską na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela od dnia 20 czerwca 2017 r., oddalając odwołanie od decyzji z dnia 21 sierpnia 2017 r., tj. decyzji ustalającej wartość kapitału początkowego, bowiem decyzja kapitałowa nie miała wpływu na prawo do emerytury nauczycielskiej i dopiero po przyznaniu tej emerytury będzie możliwe wyliczenie jej wysokości i ewentualnie nowe wyliczenie wysokości kapitału początkowego.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 7 listopada 2019 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez organ rentowy od wyroku Sądu pierwszej instancji, zmienił ten wyrok i oddalił odwołania oraz nie obciążył ubezpieczonej kosztami postępowania za pierwszą instancję.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, należało przyznać rację organowi rentowemu, że w okolicznościach rozpoznawanej sprawy ubezpieczona nie spełniła wszystkich przesłanek, od których zależało nabycie przez nią prawa do tzw. emerytury nauczycielskiej.

Sąd drugiej instancji ponownie przypomniał brzmienie art. 88 Karty Nauczyciela oraz podkreślił, że wynika z niego, że w przypadku ubezpieczonej nabycie prawa do emerytury nauczycielskiej było uzależnione od wykazania 30-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w charakterze nauczyciela (ten warunek stażowy musiał zostać zrealizowany do końca 2008 r.),

rozwiązania stosunku pracy na swój wniosek oraz nieprzystąpienia do OFE albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa.

Sąd Apelacyjny zwrócił ponadto uwagę, że ubezpieczona złożyła wniosek o przyznanie emerytury, nie precyzując, o jaki konkretnie rodzaj emerytury jej chodzi (tj. nie wskazała wprost, że domaga się przyznania emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela) oraz że wniosek o emeryturę złożyła ona stosunkowo późno, bo na 20 dni przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego. Zgodnie z art. 118 ust. 1 ustawy emerytalnej organ rentowy wydaje zaś decyzję w sprawie prawa do świadczenia po raz pierwszy w ciągu 30 dni od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania tej decyzji. Dlatego nie mogło dziwić, że decyzje wydane w dniu 30 czerwca 2017 r. nie dotyczyły w ogóle emerytury nauczycielskiej - organ rentowy przyznał wówczas ubezpieczonej emeryturę związaną z powszechnym wiekiem emerytalnym. Z wniesionych przez ubezpieczoną odwołań wynikało natomiast, że nie chodziło jej o przyznanie tego rodzaju emerytury. Gdyby jednak przyjąć, że złożony w dniu 29 maja 2017 r. wniosek o emeryturę mógł zostać potraktowany i rozpatrzony jako wniosek o przyznanie emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela, to należało rozważyć zasadniczą kwestię, a mianowicie, w którym momencie doszło do spełnienia przez ubezpieczoną wszystkich przesłanek niezbędnych do nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej. Sąd Apelacyjny podzielił przy tym przywoływaną przez ubezpieczoną wykładnię przepisów odnoszącą się do kwestii rozwiązania stosunku pracy. We wskazanym przez ubezpieczoną wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2009 r., I UK 16/09 (LEX nr 519956) został bowiem wyrażony pogląd, że okoliczność, iż po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, wnioskodawca wykonuje pracę nauczycielską na podstawie kolejnego stosunku pracy, nie wpływa na możliwość nabycia przez niego uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela (stanowisko to Sąd Najwyższy prezentował także w szeregu późniejszych orzeczeń). Jak wynikało z kolei z okoliczności rozpoznawanej sprawy stosunek pracy ubezpieczonej został rozwiązany z końcem kwietnia 2017 r. W świetle stanowiska Sądu Najwyższego okoliczność, że w dacie złożenia wniosku o emeryturę

ubezpieczona pozostawała już w nowym stosunku pracy, wykonując na jego podstawie pracę nauczycielską, nie stanowiła więc przeszkody do nabycia przez nią prawa do emerytury nauczycielskiej, jeżeli rozwiązała wcześniej stosunek pracy po spełnieniu wymogów stażowych. Tym samym nie budziło wątpliwości w rozpoznawanej sprawie, że ubezpieczona spełniła wymóg rozwiązania stosunku pracy wynikający z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Nie budziło też wątpliwości, że ubezpieczona na koniec 2008 r. spełniła wymogi stażowe, bowiem legitymowała się w tej dacie ogólnym stażem pracy wynoszącym 30 lat, w tym 20-letnim stażem pracy nauczycielskiej. Trzeba było natomiast pamiętać o tym, że art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela zawiera w punkcie 2 wymóg nieprzystąpienia do OFE albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa. W sprawie nie ulegało zaś wątpliwości, że ta ostatnia przesłanka została spełniona dopiero we wrześniu 2017 r. - z akt administracyjnych ZUS wynikało, że w dniu 18 września 2017 r. ubezpieczona złożyła w organie rentowym wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa.

Sąd drugiej instancji podkreślił w związku z tym, że zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej prawo do świadczenia powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Inaczej mówiąc, nie jest możliwe nabycie prawa do świadczenia, zanim nie spełni się wszystkich ustawowych przesłanek przewidzianych dla tego świadczenia. Sąd pierwszej instancji w zaskarżonym wyroku orzekł natomiast o przyznaniu ubezpieczonej emerytury nauczycielskiej począwszy od dnia 20 czerwca 2017 r., co w świetle powyższych rozważań było oczywiście nieprawidłowe. Nie było bowiem możliwe przyznanie emerytury, dopóki nie został spełniony ostatni warunek do nabycia prawa do tego świadczenia, jakim było złożenie oświadczenia o przekazaniu na dochody budżetu państwa środków zgromadzonych na rachunku w OFE. Oświadczenie takie ubezpieczona złożyła w dniu 18 września 2017 r. i uznając, że właśnie na dzień 18 września 2017 r. ubezpieczona spełniła wszystkie przesłanki warunkujące nabycie prawa do emerytury nauczycielskiej, należało zwrócić uwagę, że data ta przypadała już po osiągnięciu przez nią powszechnego wieku emerytalnego.

Sąd Apelacyjny, mając świadomość, że w tej kwestii w orzecznictwie są prezentowane odmienne poglądy, stanął na stanowisku, że nie jest możliwe nabycie prawa do emerytury, o której mowa w art. 88 Karty Nauczyciela, po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. W tym zakresie Sąd drugiej instancji odwołał się do poglądu prawnego wyrażonego w wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 2 października 2018 r., III AUa 605/18, podkreślając, że z istoty uregulowania zawartego w art. 88 Karty Nauczyciela wynika, iż jest to świadczenie szczególne, a więc niepodlegające wykładni rozszerzającej, z którego nauczyciele mogą skorzystać wyłącznie przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, takie stanowisko zajmuje też sam ustawodawca, o czym świadczy regulacja art. 21 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 38), która z dniem 1 października 2017 r. zmieniła powszechny wiek emerytalny, dokonując jego obniżenia. Zgodnie z art. 21 tej ustawy nauczyciele, którzy spełnili warunki określone w art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela oraz: 1) przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy osiągnęli wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, a nie osiągnęli wieku, o którym mowa w art. 24 ust. 1a i 1b ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w brzmieniu obowiązującym w dniu poprzedzającym dzień wejścia w życie niniejszej ustawy, albo 2) od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy do dnia 31 sierpnia 2018 r. osiągną wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn - mogą skorzystać z tego uprawnienia po uprzednim rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy albo rozwiązaniu lub wygaśnięciu stosunku pracy w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 tej ustawy oraz po zgłoszeniu wniosku o emeryturę do dnia 31 sierpnia 2018 r. Przepis ten nie mógł mieć zastosowania w przedmiotowej sprawie, ponieważ ubezpieczona spełniła warunki do emerytury nauczycielskiej przed jego wejściem w życie, jednak w sposób wyraźny treść tego przepisu wskazuje, że intencją i założeniem ustawodawcy jest stworzenie możliwości nabycia wyjątkowej emerytury nauczycielskiej tylko przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego. Gdyby bowiem ustawodawca przyjmował odmienne założenie, wówczas omawiany

przepis art. 21 nie miałby sensu, byłby zbędny. Przepis ten umożliwia wszak przejście na emeryturę nauczycielską osobie, która osiągnęła „nowy”, tj. obniżony wiek emerytalny, ale nie osiągnęła jeszcze „starego” wieku emerytalnego. Nie można też tracić z pola widzenia, że emerytura nauczycielska jest świadczeniem o charakterze wyjątkowym, które z założenia podlega wygaszaniu po to, aby dla wszystkich ubezpieczonych obowiązywały te same zasady nabywania prawa do emerytury. Skoro zatem wszystkie przesłanki warunkujące nabycie prawa do emerytury nauczycielskiej zostały spełnione przez ubezpieczoną po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, to w sprawie niniejszej nie było podstaw do przyznania ubezpieczonej prawa do spornego świadczenia.

Ubezpieczona A. G. wniosła do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 7 listopada 2019 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, to jest: 1) art. 88 ust. 1 i 2a Karty Nauczyciela, przez jego błędną wykładnię prowadzącą do uznania, że nie jest możliwe przyznanie emerytury nauczycielskiej ubezpieczonemu, który ukończył powszechny wiek emerytalny, co w konsekwencji doprowadziło do uznania, iż brak jest podstaw do przyznania ubezpieczonej emerytury nauczycielskiej, mimo że prawidłowa wykładnia powołanego przepisu, uwzględniająca użyte w nim sformułowanie „bez względu na wiek”, prowadzi do wniosku, iż o emeryturę nauczycielską można ubiegać się także po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego; 2) art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez jego niezastosowanie, to jest nieprzyznanie ubezpieczonej emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 i 2a Karty Nauczyciela, mimo ustalenia przez Sąd drugiej instancji, że ubezpieczona spełniła wszystkie warunki pozwalające jej na nabycie emerytury na podstawie tego przepisu. Tymczasem z uwagi na zasadę ochrony praw nabytych właściwe było uwzględnienie wywiedzionych przez ubezpieczoną odwołań i oddalenie apelacji złożonej przez organ rentowy, a także naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to jest art. 316 § 1 k.p.c., przez jego niezastosowanie i wydanie orzeczenia przy wzięciu pod uwagę stanu rzeczy istniejącego na dzień wydania decyzji przez organ rentowy, przy równoczesnym braku uwzględniania okoliczności, iż do spełnienia wszystkich warunków uprawniających ubezpieczoną do uzyskania emerytury nauczycielskiej doszło w

toku postępowania odwoławczego, co z kolei obligowało Sąd do zastosowania art. 316 § 1 k.p.c. i wydania orzeczenia uwzględniającego stan faktyczny istniejący na dzień podejmowania rozstrzygnięcia. Prawidłowe zastosowanie wymienionej regulacji przez Sąd drugiej instancji prowadziłoby bowiem do uznania, że ubezpieczona spełniła wszystkie warunki do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 i 2a Karty Nauczyciela, a co za tym idzie apelacja wywiedziona przez organ rentowy nie zasługiwała na uwzględnienie.

Powołując się na tak sformułowane zarzuty kasacyjne, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uwzględnienie odwołań od decyzji organu rentowego z dnia 30 czerwca 2017 r., z dnia 30 czerwca 2017 r., z dnia 23 sierpnia 2017 r., i z dnia 2 października 2017 r., przez zmianę zaskarżonych decyzji i przyznanie skarżącej prawa do emerytury nauczycielskiej, o której mowa w art. 88 Karty Nauczyciela, względnie w przypadku nieuwzględnienia tego wniosku, o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi, który wydał zaskarżone orzeczenie. Równocześnie skarżąca wniosła o zasądzenie „na rzecz pełnomocnika ubezpieczonej” od organu rentowego kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznawana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest uzasadniona, gdyż zaskarżony tą skargą wyrok zapadł z naruszeniem art. 88 ust. 1 i 2a Karty Nauczyciela.

Wstępnie Sąd Najwyższy przypomina, że przedmiotem sporu w sprawie jest spełnienie przez skarżącą warunków prawa do wcześniejszej emerytury nauczycielskiej, o której mowa w powołanym wyżej przepisie. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu (adekwatnym dla stanu faktycznego sprawy) nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w

szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę (ust. 1). Nauczyciele spełniający warunki określone w ust. 1 mogą przejść na emeryturę również w wypadku rozwiązania stosunku pracy lub wygaśnięcia stosunku pracy w okolicznościach określonych: 1) w art. 20 ust. 1, 5c i 7; 2) w art. 225 ust. 1, 6, 7 i 10 oraz art. 226 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo oświatowe (ust. 1a). Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli: 1) spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy emerytalnej (to jest do dnia 31 grudnia 2008 r.), z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, oraz 2) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (ust. 2a).

Warto zauważyć, że określona w przytoczonych przepisach emerytura jest świadczeniem szczególnym przede wszystkim z tej przyczyny, że przysługuje wyłącznie nauczycielom, a nadto nabycie prawa do niej jest uniezależnione od osiągnięcia określonego wieku emerytalnego, co wprost wynika zresztą z ust. 2a, w którym jest mowa o zachowaniu prawa do przejścia na emeryturę „bez względu na wiek”, co należy rozumieć w ten sposób, że wiek w ogóle nie stanowi ustawowego warunku prawa do tego świadczenia i jest dla nabycia owego prawa zupełnie obojętny. W piśmiennictwie przyjmuje się przy tym w pełni aprobowany przez Sąd Najwyższy w obecny składzie pogląd, w myśl którego na emeryturę tę można przejść niezależnie od osiągnięcia wieku emerytalnego, co oznacza, że także po osiągnięciu tego wieku. Nie działa tu bowiem zasada konsumowania prawa wcześniejszego przez późniejsze, ponieważ są to prawa odrębne (por. I. Jędrasik-Jankowska, Komentarz do niektórych przepisów ustawy – Karta Nauczyciela [w:] Prawo do emerytury z ubezpieczenia i zabezpieczenia społecznego. Komentarz do ustaw z orzecznictwem, wyd. II, Warszawa 2019). Wymaga z kolei podkreślenia, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie przyjmuje się, odwołując się w tym zakresie do regulacji art. 21 ust. 2 i art. 95 ust. 1 ustawy emerytalnej, że regulacje te dopuszczają nawet kilkakrotne realizowanie się ryzyka emerytalnego. Można

więc przejść na emeryturę bez względu na wiek, potem osiągając wiek 50/55 lat wystąpić o emeryturę w niższym wieku emerytalnym, następnie o wcześniejszą emeryturę (5 lat przed osiągnięciem wieku 60/65 lat), a na koniec o emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym. Uznaje się nadto, się, że emerytura w niższym i w powszechnym wieku emerytalnym to odrębne rodzaje emerytur. Dlatego nie ma przeszkód prawnych, aby ubezpieczony na przykład pobierający emeryturę przyznaną mu w niższym wieku emerytalnym dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej, domagał się następnie przyznania emerytury przysługującej w tzw. powszechnym wieku emerytalnym na podstawie art. 27 tej ustawy, ponieważ ze względu na odmienne przesłanki nabycia prawa do obu tych świadczeń organ ubezpieczeń społecznych powinien wydać decyzje w oparciu o różne podstawy prawne przysługujących ubezpieczonemu świadczeń emerytalnych, a następnie wypłacać świadczenie wyższe lub wybrane przez ubezpieczonego (por. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 257 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 października 2006 r., I UK 82/06, LEX nr 424489; z dnia 8 lipca 2015 r., II UK 217/14, OSNP 2017 nr 5, poz. 61 i z dnia 21 listopada 2019 r., II UK 152/18, LEX nr 3012326). Upraszczając, można zatem stwierdzić, że emerytur jest tyle, ile przepisów określających przesłanki ich nabycia.

Wracając do „emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek”, trzeba też zauważyć, że w odróżnieniu do emerytur w obniżonym wieku emerytalnym prawo do tego świadczenia nie może być spełnione *in abstracto* z mocy ustawy, po spełnieniu przewidzianych w niej warunków, ponieważ (oprócz warunków stażowych i warunku ustania stosunku pracy w okolicznościach wskazanych w art. 88 ust. 1 i 1a) jednym z istotnych warunków nabycia prawa do tego świadczenia, a nie tylko prawa do jego realizacji, jest złożenie stosownego wniosku. W odniesieniu do „emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek” wniosek nauczyciela jest więc w pewnym sensie częścią składową, elementem konstrukcyjnym i warunkiem nabycia prawa oraz przesądza o jego powstaniu (por. I. Jędrasik-Jankowska, Treść ryzyka emerytalnego [w:] T. Bińczycka-Majewska (red.), Konstrukcje prawa emerytalnego, Kraków 2004). Wypada dodać, że powołany

art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela jest owym odrębnym przepisem, o którym mowa w art. 47 ustawy emerytalnej, określającej w art. 46 i art. 50 szczegółowe zasady przejściowego zachowania prawa do emerytur wcześniejszych (z art. 29 tej ustawy) oraz emerytur w obniżonym wieku emerytalnym (z art. 32, art. 33, art. 39 oraz art. 40), również w przypadku spełnienia warunków do uzyskania emerytury przewidzianych w tych przepisach do dnia 31 grudnia 2008 r. Łącznie przepisy te stanowią przejaw założonego przez ustawodawcę procesu stopniowego wygaszania dotychczasowych uprawnień emerytalnych (w tym przywilejów związanych z wiekiem, stażem emerytalnym oraz charakterem zatrudnienia) na rzecz jednolitego, powszechnego systemu, przy czym proces ten nie stoi na przeszkodzie nabyciu prawa do takich uprawnień także w późniejszym czasie, to jest po dniu 31 grudnia 2008 r., jednakże z tym zastrzeżeniem, że wszystkie ustawowe warunki do uzyskania emerytury muszą być spełnione do tego dnia. Tak jest również w przypadku „emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek” (art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela), z tym że w przypadku nauczyciela - z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, a co za tym idzie także warunku wystąpienia ze stosownym wnioskiem (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 grudnia 2008 r., I UK 141/08, OSNP 2010 nr 11-12, poz. 149 oraz z dnia 19 października 2010 r., II UK 108/10, LEX nr 688682).

Przedstawiona argumentacja powoduje, zdaniem Sądu Najwyższego, że musi budzić poważne wątpliwości przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku założenie interpretacyjne, zgodnie z którym z prawa do nabycia emerytury, o której mowa w art. 88 Karty Nauczyciela, można skorzystać wyłącznie przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego. Nie przekonuje o prawidłowości tego założenia również odwołanie się do regulacji art. 21 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 38), którą od dnia 1 października 2017 r. ustawodawca powrócił do wcześniej obowiązującego powszechnego wieku emerytalnego (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn), uchylając tym samym wydłużające ten wiek regulacje ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012 r., poz. 637). Przepis ten stanowi, że

nauczyciele, którzy spełnili warunki określone w art. 88 ust. 2a ustawy Karty Nauczyciela oraz: 1) przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (to jest do dnia 31 września 2017 r.) osiągnęli wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, a nie osiągnęli wieku, o którym mowa w art. 24 ust. 1a i 1b ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu obowiązującym w dniu poprzedzającym dzień wejścia w życie niniejszej ustawy, albo 2) od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy do dnia 31 sierpnia 2018 r. osiągną wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn - mogą skorzystać z tego uprawnienia po uprzednim rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy albo rozwiązaniu lub wygaśnięciu stosunku pracy w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 tej ustawy oraz po zgłoszeniu wniosku o emeryturę do dnia 31 sierpnia 2018 r.

Zdaniem Sądu Najwyższego, powołany przepis ma tylko takie znaczenie, że dla nauczycieli spełniających określony w nim warunek wieku ustanawia końcowy termin umożliwiający skuteczne ubieganie się o prawo do „emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek”, który nie został przecież określony we wcześniej obowiązujących przepisach, przewidujących – co zostało już wcześniej podniesione – stopniowe wygaszanie dotychczasowych uprawnień emerytalnych, ale zakładających równocześnie możliwość ubiegania się o te uprawnienia także po dniu 31 grudnia 2008 r. w przypadku spełnienia ustawowych warunków prawa do świadczenia emerytalnego do tego dnia. Omawiany przepis odwołuje się przy tym zarówno do wieku emerytalnego przywróconego ustawą zmieniającą z dnia 16 listopada 2016 r., jak i wieku emerytalnego określonego w przepisach ustawy zmieniającej z dnia 11 maja 2012 r., gdyż dotyczy nauczycieli, którzy do dnia 31 września 2017 r. osiągnęli wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, ale nie osiągnęli wieku, o którym mowa w art. 24 ust. 1a i 1b, w brzmieniu wynikającym z ustawy zmieniającej z dnia 11 maja 2012 r. oraz tych, którzy od dnia 1 października 2017 r. do dnia 31 sierpnia 2018 r. osiągną wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Nauczyciele spełniający takie warunki wiekowe mogą zaś zgłosić wniosek o emeryturę, o której mowa w art. 88 Karty Nauczyciela, do dnia 31 grudnia 2018 r. Wykładnia gramatyczna omawianego przepisu wyraźnie wskazuje więc, że osiągnięcie wieku emerytalnego, zarówno wydłużonego ustawą zmieniającą z dnia 11 maja 2012 r., jak i przywróconego ustawą zmieniającą z dnia

16 listopada 2016 r., wbrew odmiennemu stanowisku Sądu drugiej instancji, co do zasady nie stoi na przeszkodzie skutecznemu ubieganiu się o prawo do „emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek”. O ile bowiem wniosek o to świadczenie zostanie zgłoszony do dnia 31 sierpnia 2018 r., może dotyczyć również nauczyciela, który wiek emerytalny osiągnął przed tym dniem.

Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności faktycznych sprawy, Sąd Najwyższy stwierdza natomiast, że w przypadku skarżącej, która urodziła się w dniu 20 kwietnia 1956 r., osiągnęła ona wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla kobiet w dniu 20 kwietnia 2016 r., a wiek emerytalny obowiązujący na podstawie ustawy zmieniającej z dnia 11 maja 2012 r., wynoszący 61 lat i 2 miesiące (art. 24 ust. 1a pkt 15), osiągnęła w dniu 20 czerwca 2017 r., a zatem jeszcze przed wejściem w życie ustawy zmieniającej z dnia 16 listopada 2016 r., w związku z czym jej sytuacja nie odpowiadała regulacji omawianego art. 21 tej ustawy. Wymaga jednak podkreślenia, że wszystkie warunki prawa do emerytury nauczycielskiej określone w art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela skarżąca spełniła jeszcze przed wejściem w życie ustawy zmieniającej z dnia 16 listopada 2016 r., ponieważ wniosek o sporne świadczenie zgłosiła w dniu 29 maja 2017 r., a w dniu 18 września 2017 r. złożyła również wymagany od nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa. Okolicznością bezsporną w sprawie było z kolei to, że do dnia 31 grudnia 2008 r. legitymowała się wymaganym zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela ogólnym stażem emerytalnym wynoszącym 30 lat, w tym 20-letnim okresem pracy nauczycielskiej oraz w dniu 30 kwietnia 2017 r. rozwiązała na swój wniosek łączący ją ze szkołą stosunek pracy.

Nie ma także racji Sąd Apelacyjny, podkreślając znaczenie złożenia przez skarżącą wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa dopiero w dniu 18 września 2017 r., a zatem po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Abstrahując bowiem od wcześniejszej argumentacji, potwierdzającej możliwość ubiegania się o „emeryturę nauczycielską bez względu na wiek” także po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, trzeba podkreślić, że złożenie tego wniosku po wcześniejszym

zgłoszeniu wniosku o przyznanie świadczenia mogło mieć ewentualny wpływ jedynie na termin realizacji tego świadczenia (art. 129 ust. 1 w związku z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej). Co znamienne, również organ rentowy nie miał w tej kwestii jakichkolwiek wątpliwości, skoro odmowę przyznania skarżącej prawa do emerytury nauczycielskiej uzasadniał w decyzji z dnia 2 października 2017 r. wyłącznie nierozwiązaniem przez skarżącą stosunku pracy.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem trafnie powołanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego, w tym w szczególności art. 88 ust. 1 i 2a Karty Nauczyciela. Dlatego, opierając się na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji wyroku.

a.s.